

**УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА**

Реєстрація суб'єкта
у сфері друкованих медіа:
Рішення Національної ради
України з питань телебачен-
ня і радіомовлення № 2694
від 05.09.2024 року
(Ідентифікатор медіа
R30-04515)

**ВИЩА
ОСВІТА
УКРАЇНИ**

Засновано
в 2001 році

Передплатний індекс
23823

**ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЧАСОПИС
3 (94)' 2024**

DOI: 10.32782/UDU-VOU.2024.3(94)

Засновники

ДЕРЖАВНЕ ІНФОРМАЦІЙНО-ВИРОБНИЧЕ ПІДПРИЄМСТВО
ВИДАВНИЦТВО «ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА»
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА

Редакційна колегія журналу «Вища освіта України»

Головний редактор

Віктор АНДРУЩЕНКО, доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України, академік НАПН України, ректор Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Заступник головного редактора

Катерина ГОНЧАРЕНКО, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Редакційна колегія

Валентина БОБРИЦЬКА, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Наталія ДЕМ'ЯНЕНКО, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Любов ДРОТЯНКО, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Національного авіаційного університету

Наталія КОЧУБЕЙ, доктор філософських наук, професор, професор кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Владислава ЛЮБАРЕЦЬ, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Олена МАТВІЄНКО, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри початкової освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Мар'я НЕСТЕРОВА, доктор філософських наук, професор, професор кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, академічний куратор кафедри Жана Моне «Соціальні та культурні аспекти Європейських Студій», директор Європейського центру досконалості «Європейські студії соціальних інновацій в освіті»

Володимир СЕРГІЄНКО, доктор педагогічних наук, професор, директор навчально-наукового інституту перепідготовки та підвищення кваліфікації Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Віолета СКИРТАЧ, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін Донбаського державного педагогічного університету

Діана СПУЛБЕР, доктор філософії, професор Університету Генуї (Італія)

Світлана СТОРОЖУК, доктор філософських наук, професор кафедри української філософії та культури філософського факультету Національного університету імені Тараса Шевченка

Наталія ТИТОВА, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики професійної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Олена ЯЦЕНКО, кандидат філософських наук, доцент, запрошений дослідник Інституту інженерії, орієнтованої на людину, Школа інжинірингу та інформатики Бернського університету (Швейцарія)

Редакційна рада

Віль БАКІРОВ, доктор соціологічних наук, професор, академік НАН України, академік НАПН України, радник ректора Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Галина БЕРЕГОВА, доктор філософських наук, професор, професор кафедри журналістики та філології Міжнародного класичного університету імені Пилипа Орлика

Леонід ГУБЕРСЬКИЙ, доктор філософських наук, професор, академік НАН України, академік НАПН України, радник ректора Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Володимир ЄВТУХ, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, декан факультету соціально-економічних наук Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Ірина ЄРШОВА-БАБЕНКО, доктор філософських наук, професор, професор кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Наталія РІДЕЙ, доктор педагогічних наук, професор, в.о. завідувача кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Григорій ТОРБІН, доктор фізико-математичних наук, професор, проректор з наукової роботи Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Адреса редакції:

01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

тел.: +38 (096) 398 20 03

Матеріали для публікації можна надсилати електронною поштою: vou@udu.kyiv.ua

Сайт журналу: journals.udu.kyiv.ua/index.php/vou

Схвалено рішенням вченої ради Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(протокол 3 від 16.10.2024 р.)

УДК 316.472:378.4+352.07
DOI 10.32782/NPU-VOU.2024.3(94).07

Марья НЕСТЕРОВА

доктор філософських наук, професор,
керівник Центру Європейських Студій соціальних інновацій в освіті
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
<https://orcid.org/0000-0001-6703-7797>

Марина ДЄЛІНІ

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри виробничого та інвестиційного менеджменту
Національний університет біоресурсів і природокористування України
<https://orcid.org/0000-0003-1016-2305>

Лілія АТНАЖЕВА

здобувач, член правління,
Асоціація дослідників європейських цінностей в освіті
<https://orcid.org/0000-0001-5547-3225>

СОЦІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ ТА СОЦІАЛЬНА ЗГУРТОВАНІСТЬ ЯК ЧИННИКИ УСПІШНОЇ СПІВПРАЦІ УНІВЕРСИТЕТІВ ТА ГРОМАД¹

У статті показана роль соціальних інновацій та соціальної згуртованості для сталого розвитку суспільства у співпраці університетів та громад. Проаналізовано методологічні та практичні напрацювання міжнародних ініціатив, а також попередніх досліджень соціальної згуртованості, соціальної інклюзії та співпраці університетів та громад. Розкрито сутність соціальних інновацій та соціальної згуртованості, їх тлумачення та впровадження в спільнотах та освітніх системах України та ЄС. Проаналізовано роль та результати міжнародних освітніх проєктів, зокрема проєктів Програми Еразмус+, що впроваджуються в УДУ імені Михайла Драгоманова, а також досвід інших проєктів міжнародної технічної допомоги, що спрямовані на посилення взаємодії університетів і суспільства, розвиток соціальних інновацій та соціальної згуртованості.

Ключові слова: громади, соціальна згуртованість, соціальна інклюзія, соціальні інновації, університети.

¹ Публікація підготовлена за підтримки Європейської Комісії, але публікація відображає точку зору лише авторів і Комісія не може відповідати за будь-яке використання інформації, яка в ній міститься.

**SOCIAL INNOVATIONS AND SOCIAL
COHESION AS FACTORS FOR SUCCESSFUL
COLLABORATION BETWEEN UNIVERSITIES
AND COMMUNITIES²**

This article highlights the role of social innovations and social cohesion in the sustainable development of society through university-community collaboration. It analyzes international initiatives, previous research on social cohesion, inclusion, and university-community partnerships. The article explores the meaning and implementation of social innovations and cohesion in Ukraine and the EU, focusing on Erasmus+ projects at Mikhail Drahomanov University and other international assistance projects aimed at strengthening interaction between universities and communities. Research determines that social innovations and social cohesion are not only tools for solving current social issues, but also the foundation for building sustainable and cohesive communities in the future. Successful cooperation between universities and local communities contributes to the solution of many social issues and helps to overcome the challenges associated with war and post-war reconstruction. The formation of partnerships with European universities can be considered one of the important factors for the success and sustainability of changes.

Key words: communities, social cohesion, social inclusion, social innovations, universities.

Вступ. Не тільки наша країна, а й усе сучасне суспільство наразі переживає значні трансформаційні процеси під впливом геополітичних конфліктів, соціо-економічних криз, глобалізації, технологічних інновацій та культурних зрушень. У цьому контексті соціальні інновації відіграють ключову роль, сприяючи вирішенню суспільних проблем та підвищенню якості життя. Дослідження цих процесів, пошук ефективних рішень є актуальним для розуміння викликів і можливостей, що постають перед сучасним суспільством [4]. «Під соціальними інноваціями розуміємо нові методи, способи досягнення соціального результату у відповідності з цілями суспільства з більш повного використання людських ресурсів. Для аналізу впливу соціальних інновацій на сталий розвиток поділено їх на дві групи. До соціальних інновацій першого типу відносимо державні та приватні трансакції, спрямовані на поліпшення людського капіталу. Це програми з покращення якості освіти, охорони здоров'я, забезпечення житлом та іншими послугами, які сприяють найбільш повно-

му розкриттю людського потенціалу. Соціальні інновації другого типу передбачають облік зовнішніх соціальних ефектів, що виникають у результаті будь-якої інноваційної діяльності» [8].

Соціальні інновації визначаються як нові підходи або моделі, що допомагають вирішувати соціальні проблеми за допомогою інноваційних рішень. «Соціальна інновація — це процес розробки, впровадження та поширення нових ідей, методів і систем, спрямованих на задоволення незадоволених соціальних потреб, часто більш ефективним та сталим способом, ніж існуючі рішення» [11, с. 12]. Наприклад, програма “Utrecht Community Solutions” у Нідерландах зосереджена на підтримці молодіжних ініціатив та соціальної інтеграції через волонтерство [12]. Такі ініціативи створюють можливості для активного залучення громад до університетських програм і підвищення рівня довіри між університетами та місцевими громадами.

Університети можуть мати великий вплив на досягнення соціального та економічного прогресу країни, а також на захист

² The European Commission's support for the production publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

навколишнього середовища та вирішення складних проблем, які турбують суспільство. Роль університетів полягає не лише в обміні знаннями, але й у тому, щоб відігравати провідну роль як активний член суспільства [14]. В умовах воєнної кризи актуальними та важливими прикладами соціальних інновацій в фокусі успішної співпраці університетів та громад є проекти, що спрямовані не тільки на покращення якості життя населення, або створення технологічних інновацій. Виклики воєнного стану вимагають актуальних проєктів. Наприклад, це допомога військовим, реабілітація комбатантів, що повернулися, допомога переселенцям. Але, також, звичайно, залишаються актуальними напрямками створення освітніх платформ для неперервного навчання дорослих, впровадження екологічних ініціатив або програми підтримки соціально вразливих груп населення. У цих випадках університети не лише надають експертизу, але й допомагають громаді адаптувати нові підходи до вирішення проблем.

Слід зазначити, що, загалом, війна в Україні змусила всі навчальні заклади різних ланок освіти адаптуватися до складних викликів. Зокрема, за роки війни майже всі українські університети ініціювали низку програм, спрямованих на інтеграцію внутрішньо переміщених осіб, допомогу ветеранам війни та вирішення інших соціальних проблем. Наприклад, Одеський національний університет розробив освітні та соціальні програми для підтримки переселенців, що покращує соціальну згуртованість та допомагає адаптуватися новоприбулим до місцевих умов. Також майже всі українські університети з приймаючих громад продовжують розвивати соціальні інновації, орієнтовані на допомогу постраждалим та переселенцям. Наприклад, Львівський національний університет імені Івана Франка розробив програми для підтримки внутрішньо переміщених осіб, включаючи освітні ініціативи та психологічну підтримку [7]. Ці та інші проєкти, що реалізуються зараз по всій країні, сприяють соціальній згуртова-

ності як в університетських спільнотах, так і серед місцевого населення, допомагаючи інтегрувати переселенців у нові соціальні структури.

Після закінчення війни соціальні інновації можуть відігравати ключову роль у відновленні економіки, а також соціальних зв'язків, а отже – й у зміцненні соціальної згуртованості. Програми, які сприяють відновленню місцевих громад через освітні та соціальні ініціативи, можуть бути ефективними для подолання післявоєнної кризи. Європейська практика співпраці університетів показує, що такі ініціативи сприяють не лише економічному відновленню, а й формуванню стійких соціальних зв'язків, що є критично важливим для довготривалого розвитку суспільства [14].

Постановка проблеми дослідження. На сучасному етапі глобалізації та зростання соціальних викликів, зокрема, геополітичних криз, викликаних війною в Україні, вища освіта, зокрема, університети не можуть залишатися осторонь. Вони, дійсно, відіграють важливу роль не лише як освітні та дослідницькі установи, але й як каталізатори соціальних змін у своїх громадах. Однак, попри значний потенціал університетів у сприянні соціальним інноваціям і розвитку громад, все ще залишається недостатньо дослідженим, яким чином університети можуть найбільш ефективно взаємодіяти з громадами для сприяння соціальній згуртованості, соціальній інклюзії та впровадженню соціальних інновацій задля сталого, успішного розвитку суспільства.

Стан розробки проблеми дослідження. Досліджуючи соціальні, економічні, політичні процеси, вивчаючи тенденції та узагальнюючи дані, науковий та науково-педагогічний персонал університетів розкриває механізми ефективної співпраці університетів, громад, ширшого суспільства з тим, щоб потім відтворити їх в університетських проєктах, ініціативах взаємодії університетів із бізнесом, органами влади, громадянським суспільством, науковими установами, міжнародними партнерами. Практики такої взаємодії

формалізуються та інституалізуються, стають нормою університетського життя, в той час як бізнес, органи влади, пересічні громадяни звикають бачити в університетах надійних, мудрих та чуйних партнерів, готових ділитись знаннями, ініціювати проекти та програми, бути лідерами і новаторами на місцевому, регіональному, національному, глобальному рівнях. Залучення до діалогу різних верств населення, професійних, вікових, етнічних, релігійних та інших груп; надання можливості висловитись як успішним та заможним громадянам, так і тим, хто належить до вразливих груп; спільний пошук рішень допомагають розв'язанню проблем, уповноважують громадян на спільну (або соціальну) дію, забезпечують соціальну інклюзію [5].

Соціальна інклюзія наразі є важливою частиною побудови розвиненого та збалансованого суспільства в ЄС. Саме тому з боку уряду Спільноти приймаються різні важливі документи задля розбудови інклюзивного середовища. Одним з таких документів стає Європейський стовп соціальних прав (European Pillar of Social Rights), який було ухвалено в 2017 році. Цей стовп включає в себе 20 принципів, які дозволяють зробити справедливу, інклюзивну та повну можливостей Європу [9]. Можна казати, що прийняття цього документу приведе до сталого інклюзивного європейського середовища та спільноти, яка буде враховувати інтереси різних верств населення та надавати їм різні можливості для розвитку власного потенціалу. Саме побудова інклюзивного суспільства й сприяє підвищенню рівня соціальної згуртованості, а також розвитку соціальних інновацій в суспільстві. Це обґрунтовується тим, що виникає необхідність в пошуку нових рішень для досягнення мети інклюзивного суспільства.

Потреба в інноваційних рішеннях для розв'язання складних викликів, які стають перед нашим суспільством під час війни, в першу чергу, може вирішуватись за допомогою соціальних інновацій в освіті та врядуванні, а також бізнес-структур. Варто відзначити, що в умовах повномасштабної

війни в Україні спостерігається об'єднання зусиль та високий рівень згуртування українського суспільства в подоланні тих викликів, які зумовлені об'єктивними обставинами. Так, бізнес поєднує свої дії разом з активностями громадських організацій, благодійних фондів, волонтерських та урядових ініціатив для допомоги ЗСУ, ВПО, громадам та іншим зацікавленим верствам. З'являються нові форми та напрями реалізації соціальної відповідальності бізнесу (СВБ), які зумовлені запитом, які сигналізує суспільство. Й в цьому проявляється соціальна інноваційність українського суспільства. Хоча, дані заходи й могли бути вже реалізовані в інших країнах за схожих умов, саме для українського суспільства вони носять інноваційний характер. На початку війни бізнес допомагав евакуюватись своїм працівникам та їхнім родинам в більш безпечні регіони, що було б неможливим із співпраці бізнесу та громад тих регіонів, в цьому й проявляється зростання співпраці та поєднання зусиль різних категорій та груп суспільства.

Громадські організації, благодійні фонди, волонтери, в свою чергу, для покриття запитів від ЗСУ, ВПО та інших зацікавлених груп, звертаються до бізнесу, отримуючи допомогу. Прикладом зростання згуртування суспільства може бути також благодійна допомога від бізнесу на відновлення НДСЛ "ОХМАТДИТ" після ракетного обстрілу 08.07.2024 р.

Університети можуть бути рушійною силою у створенні соціальних інновацій в громадах через свої дослідницькі центри та проекти (в тому числі, або, в першу чергу, соціальні). Вони створюють нові підходи до вирішення проблем, залучаючи студентів, викладачів та місцеві громади до взаємодії. Наприклад, у дослідженні ролі партнерів громади у розвитку соціальної відповідальності студентів, яке надає погляд з досвіду Південної Африки у імplementуванні європейського та світового досвіду соціальних інновацій, розглядається участь студентів Університету Преторії у проекті, спрямованому на розвиток соціальної відповідальності. Щороку по-

над 1 600 студентів співпрацюють з понад 250 громадськими партнерами. Студенти працюють у громадах, виконуючи практичні завдання протягом 40 годин, що допомагає формувати в них соціальні навички. Громадські партнери відіграють ключову роль у координуванні проєктів і оцінюванні студентів, посилюючи співпрацю університетів та громад [10].

Впровадження подібного передового досвіду вбачається перспективним для нашого суспільства. Разом з тим, варто пам'ятати, що в Україні поряд із великими містами – обласними центрами, значною є кількість міських громад, що не мають такого статусу, а також сільських громад. Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 червня 2020 року щодо визначення адміністративних центрів та затвердження територій громад областей в Україні створено 1469 територіальних громад, але разом з тим до цього часу в країні не сформовано єдиної системи, яка б дозволяла накопичувати та аналізувати основні показники життєдіяльності громад, тобто, систему місцевої статистики. Тому при підготовці будь-яких проєктів, в тому числі спільних з університетами, підготовці наукових досліджень, які б дозволяли відповідати на потреби громад виникає проблема із неможливістю знайти потрібні дані в потрібному розрізі та обсязі. Це питання наразі є настільки важливим, що і нагальним, що у 2024 році за підтримки Агенства США з міжнародного розвитку було підготовлено Аналітичний звіт щодо потреб у місцевій статистиці. Майже половина громад (46,9%) зазначила про потребу в додаткових даних [1, с. 19].

Варто зазначити, що певні позитивні зрушення щодо покращення ситуації вже відбуваються – так, за підтримки проєкту USAID “ГОВЕРЛА” у червні 2024 року напрацьовано Концепцію впровадження та розвитку місцевої статистики в Україні, яка визначає передумови та основні засади формування системи збирання даних на місцевому, регіональному та загальнодержавному рівнях [3].

Таким чином, вирішення на державному рівні цього питання дозволить значно полегшити співпрацю між громадами та університетами в Україні, а також ширше використовувати закордонний досвід, в тому числі по проєктах з підвищення рівня соціальної згуртованості.

Викладення основного матеріалу дослідження. Таким чином, ми бачимо, що практика отримання та поширення кращого досвіду довела свою ефективність в сфері розвитку соціальних інновацій задля сталого розвитку суспільства. «Суспільства, що приймають соціальні інновації, не лише знаходять нові способи вирішення складних соціальних проблем, але й підвищують свою стійкість та здатність адаптуватися до майбутніх викликів [11]. Отже, шукаючи рішення для розв'язання проблем і викликів сьогодення, Україна може та має звертатись до світового та європейського досвіду, у першу чергу тих країн, які досягли значного успіху у просуванні соціальної інклюзії та побудові інклюзивного суспільства. При цьому варто враховувати наявні можливості для залучення донорської підтримки, яка продовжує надаватись не зважаючи на війну. Аналізуючи результати діяльності донорських та міжнародних організацій за 2022–2024 роки із загальної кількості проєктів, реалізованих 162 такими організаціями найбільший відсоток припадає на гуманітарні проєкти, що цілком відповідає потребам часу (17,2%) разом з тим, певна частина проєктів була підтримана за напрямком “Права людини та гендерна рівність”, який включає в себе у тому числі й інклюзивність та доступ до соціальних послуг усіх груп населення, а також за напрямком “Освіта, наука” (8,5%), що у свою чергу охоплював матеріально-технічне забезпечення закладів освіти та організацій громадянського суспільства для організації освітнього процесу; підвищення кваліфікації науково-педагогічного персоналу; удосконалення, впровадження освітніх програм та продуктів; сприяння реформам у секторі науки та освіти [2, с. 15].

Співпрацю університетів та громад зробили важливим пріоритетом інші грантові

організації. Так, наприклад, у ході проєкту «Муніципальні партнерства з Україною» сервісної служби «Міста в Єдиному Світі» (Engagement Global, GIZ), який піклується про співпрацю близько 80-ти німецько-українських міст-партнерів, приділяється неабияка увага темі соціальної інклюзії на базі розвитку міжкультурної комунікації та діалогу [6].

Для відновлення цілісності суспільства, для сталого розвитку спільнот, в тому числі освітніх, набуває особливої актуальності соціальна інклюзія, що завжди грає ключову роль в подоланні викликів кризових станів суспільства, а в Україні це наразі виклики повномасштабної війни та повоєнного відновлення. «Один із напрямів успішного подолання цих викликів полягає у пошуку моделей успішної взаємодії університету та суспільства, зокрема, у пошуку успішних практик впровадження соціальних інновацій та розвитку соціальної інклюзії у співпраці університетів та громад» [6]. Продовженням вищезазначених розробок стали проєкти міжнародної технічної допомоги ще більш складного рівня. Це проєкти у сфері соціальних інновацій та реалізації третьої місії університетів шляхом посилення співпраці між університетами та громадами, дослідження та поширення політик соціальних інновацій. Так, з 1 листопада 2022 р. в УДУ імені Михайла Драгоманова розпочалося впровадження Центру досконалості Жана Монне «Європейські Студії соціальних інновацій в освіті» – European Studies of Social Innovation in Education – ESSIE (2022–2025). Проєкт спрямований на поглиблення розуміння та інтеграції соціальних інновацій в освіті в Україні та Європейському Союзі, сприяючи співпраці між університетами та громадами, а також розвитку сталого розвитку через освітні реформи та ініціативи соціальної згуртованості. Створення Центру досконалості Жана Монне має на меті пов'язати найкращі результати досліджень у сфері соціальних інновацій із педагогічною діяльністю, отже, запропонувати нові форми викладання і методи навчання та навчальні програми з особливим акцен-

том на соціальних інноваціях та залученні громади та молоді [6]. Більше інформації про проєкт, а також матеріали досліджень, навчальних та поширювальних заходів знаходиться на офіційному сайті проєкту <https://cessie.eu/>. А з 1 лютого 2023 р. в УДУ імені Михайла Драгоманова впроваджується національний структурний проєкт програми Еразмус + напрямку КА2 (розбудова потенціалу вищої освіти) – («Universities-Communities: Strengthening Cooperation») «Університети-громади: посилення співпраці» – UNICOM (2023–2027). Цей проєкт також сприятиме дослідженню та розвитку соціальних інновацій, а також соціальної згуртованості за допомогою співпраці університетів та громад. Згідно логіки програми він буде впроваджувати європейський досвід у сфері соціальної відповідальності університету та залучення громади, зокрема у розбудові та розширенні співпраці між університетом і бізнесом, співпраці між університетами та середніми школами, співпраці між університетами та НУО та зв'язками між університетами та місцевими органами влади. Іншою сферою застосування європейського досвіду є впровадження третьої місії для інших місій університетів – навчання, дослідження та розробки шляхом модернізації навчальних програм та впровадження в освітні процеси нових підходів до викладання та досвіду, як-от залучення громади, навчання та дослідження, інноваційні центри, інкубатори, хакатони, тощо [6].

Проєкт UNICOM («Universities-Communities: Strengthening Cooperation») спрямований на розвиток соціальних інновацій в освіті, що сприятиме підвищенню соціальної ролі університетів через посилення їхньої взаємодії з громадами. Основна мета – розробити політику для Міністерства освіти і науки України щодо третьої місії університетів і посилити співпрацю між закладами вищої освіти та громадами, зокрема у сферах інклюзії, гендерної рівності, екології та цифровізації. Для досягнення зазначеної мети планується розробити стратегії для співпраці університетів та громад, засновані на європейському

досвіді. Відповідно, це вплине на форму та зміст підготовки фахівців у галузі громадського розвитку та місцевого лідерства. Таким чином, впровадження національної моделі третьої місії університетів в Україні сприятиме соціальній згуртованості, стійкості та інклюзії. Практичними результатами проекту стануть центри співпраці між університетами та громадами, а також конкретні рекомендації для державної політики. Можна також очікувати на підвищення рівня соціальної відповідальності університетів через залучення студентів та викладачів до вирішення соціальних проблем. Цей проект може бути прикладом, як університети можуть відігравати активну роль у суспільних трансформаціях та відбудові після криз. Більше інформації про проект можна знайти на офіційному сайті UNICOM (www.unicom.community).

Варто також відмітити, що одним з прикладів соціальних інновацій в освіті та інструментом розвитку соціальної згуртованості є досвід проведення всеукраїнського конкурсу студентських проектів «Від ідеї до успіху», який вже проводиться 7 років кафедрою виробничого та інвестиційного менеджменту Національного університету біоресурсів і природокористування України під головуванням доктора економічних наук, професора, члена-кореспондента НАН України Л. Шинкарук. Два останні роки даний конкурс проходить у тому числі й в рамках реалізації проекту Центр досконалості Жана Монне «Європейські Студії соціальних інновацій в освіті». Цей конкурс передбачає залучення студентства до розробки та представлення проектів як бізнес, так й соціальних. Щороку зацікавленість до конкурсу зростає та географія учасників розширюється. Студенти розробляють проекти різного напрямку, як-то відкриття пасіки, кафе, так й проект використання бінарних посівів для відновлення українських ґрунтів, пошкоджених в результаті повномасштабної війни або відкриття школи соціального підприємництва та інші проекти. Всі вони розвивають світогляд молоді, формують компетентності та удосконалюють навички з написання

та розробки проектів. Саме в цьому й проявляється соціальна інновативність даного заходу. Багато з цих проектів також орієнтовані й на покращення різних аспектів (економічних, екологічних, соціальних) в певних громадах, що свідчить про розуміння молоддю необхідності розвитку не тільки столичної місцевості, але й інших міст України.

Досвід проведення даного всеукраїнського конкурсу, організації міжнародної конференції «Інклюзивний розвиток національної економіки: глобальні тенденції, можливості України та роль агропродовольчого сектору» та координація Л. Шинкарук наукових проектів дозволило об'єднати зусилля згаданих вище проектів під координацією професора М. Нестерової, результатом чого стало отримання гранту від ЄС напрямку ERASMUS+ модуль Жан Монне «Практики соціально-економічної інклюзії в ЄС» (EPSEI, 2023–2026). Даний проект реалізується на базі Національного університету біоресурсів і природокористування України під координацією Лідії Шинкарук, його імплементація дозволить розвинути ідеї попередніх досліджень групи проектів та більш глибоко представити європейський досвід інклюзивного розвитку, який побудований на збалансованій підтримці як соціальної, так й економічної інклюзивності суспільства.

Таким чином, розвиток соціальних інновацій має на меті посилення соціальної згуртованості суспільства. Соціальна згуртованість вимагає практичних рішень, які знаходяться, зокрема, у сфері співпраці університетів та громад. Саме там можна передбачати виникнення та розвиток соціальних інновацій, але відсутність чітких моделей співпраці між університетами та громадами на національному рівні та відсутність уніфікованих підходів до оцінки ефективності таких ініціатив є суттєвою перешкодою для розробки та впровадження інноваційних рішень. Це особливо актуально в умовах кризи, таких як війна в Україні, яка значно впливає на здатність університетів виконувати свою соціальну місію. Отже, необхідність нових підходів

до залучення університетів до життя громад та їх ролі в підвищенні соціальної згуртованості стає нагальним питанням.

Висновки. В даній статі були наведені приклади, як соціальні інновації сприяють розвитку соціальної згуртованості та соціальної інклюзії за допомогою покращення співпраці університетів та спільнот. Саме приклади успішної співпраці надають університетам та громадам усвідомити існуючі досягнення та окреслити напрямки подальшої роботи. І одними із важливих чинників такого трансферу кращих практик є проекти міжнародної технічної допомоги, зокрема, за підтримки ЕАСЕА. Ці проекти в першу чергу мають освітні цілі, вони спрямовані на розвиток університетських спільнот, системи вищої освіти України, але вони потужно впливають й на розвиток суспільства, зокрема, шляхом розвитку громад, посилення їх співпраці з університетами [13].

Соціальні інновації та соціальна згуртованість – це не просто інструменти вирішення актуальних соціальних проблем, а й фундамент для побудови стійких і згуртованих громад у майбутньому. Успішна співпраця університетів і місцевих громад сприяє вирішенню багатьох соціальних питань і допомагає подолати виклики, пов'язані з війною та післявоєнним відновленням. Одним із основних висновків можна вважати залучення громад до університетських ініціатив. Це означає, що українські університети мають активно залучати громади до своїх проектів, створюючи рішення для вирішення локальних проблем.

Одним із важливих факторів успішності та сталості змін можна вважати формування партнерств із європейськими університетами. Адже співпраця з європейськими колегами, вочевидь, сприятиме впровадженню ефективних соціальних інновацій, вирішенню складних соціальних питань. Зокрема, ми бачимо, що тільки підтримка європейських партнерів змогла допомогти вирішенню проблеми інтеграції переселенців та постраждалих від війни. Ця проблема може вирішуватись і на університетському рівні – як європейські, так і українські університети можуть сприяти адаптації переселенців через соціальні програми та освітні ініціативи.

Отже, в фокусі соціальних інновацій, ми можемо вважати важливими прикладами успішної співпраці університетів та громад ті проекти, які спрямовані на вирішення складних соціальних проблем (це може бути реабілітація ветеранів, покращення якості життя, зокрема, здоров'я населення). Це і створення освітніх платформ для неперервного навчання дорослих, забезпечення залучення до освіти вразливих груп населення. У цих випадках університети не лише надають експертизу, виконуючи свою першу місію, але і другу також – вони допомагають громадам стати більш інноваційними – в першу чергу, адаптувати для соціальних потреб нові підходи до вирішення проблем. Безумовно, такий підхід сприяє соціальній згуртованості, отже, й резиліентності суспільства, що набуває особливої пріоритетності в кризові часи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аналіз потреб у місцевій статистиці. (2020) Децентралізація в Україні. URL: https://decentralization.ua/uploads/library/file/943/АНАЛІЗ_ПОТРЕБ_У_МІСЦЕВІЙ_СТАТИСТИЦІ.pdf.
2. Діяльність донорських та міжнародних організацій в Україні у 2022–2024 роках. URL: <https://home.ednannia.ua/analytics/data-catalog/357>
3. Концепція впровадження та розвитку місцевої статистики в Україні: презентовано основні положення. URL: <https://decentralization.ua/news/18616>
4. **Нестерова, М.** (2024). Трансформаційні процеси в сучасному суспільстві та соціальні інновації. *Матеріали VII Міжнародної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Методологія та технологія сучасного філософського пізнання»*

(Одеса, 23–24 травня 2024 р.), Державний заклад «Південно-український національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського». С. 22–24

5. **Нестерова, М., Атнажева, Л., & Заможський, А.** (2023). Соціальні інновації та управління різноманіттям у співпраці університетів та громад. *Вища освіта України*. № 1. С. 47–53.

6. **Нестерова, М., & Оржель, О.** (2023). Соціальна інклюзія як чинник успішної співпраці університетів та громад. *Вища освіта України*. Вип. 3 (90). С. 43–52. 10.32782/NPU-VOU.2023.3(90).06.

7. Український інститут майбутнього. Вплив війни на соціальну згуртованість та роль університетів у післявоєнній відбудові. Київ: Український інститут майбутнього, 2023. URL: <https://www.uifuture.org/publications/>.

8. **Ушкаренко, І., & Соловійов, А.** (2023). Соціальні інновації у системі сталого розвитку. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, (7). <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-03-05>

9. European Union. European Pillar of Social Rights. (2017). *Official Journal of the European Union*, 13 December 2017, 428 p., pp. 10–15. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32017C1213%2801%29>.

10. **Jordaan, M., & Jordaan, D.** (2020). The Role of Community Partners in the Development of Students' Social Responsibility: Insights from a South African Case Study. Leeds: Emerald Publishing. 123 p. URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/S2055-36412020000023006/full/html>.

11. **Mulgan, G.** (2019). Social Innovation: How Societies Find New Ways to Solve Social Problems. Bristol: Policy Press. 324 p.

12. OECD. City Innovation in Utrecht, Netherlands. OECD Observatory of Public Sector Innovation. URL: <https://cities-innovation-oecd.com/cities/utrecht-nld/>.

13. **Orzhel, O., & Nesterova, M.** (2022). The Case of REDU Project: Aligning Results with Displaced Universities' Needs and the Future of Ukraine. *International Scientific Journal of Universities and Leadership*. 42–55. 10.31874/2520-6702-2022-14-42-55.

14. **Sengupta, E., Blessinger, P., & Mahoney, C.** (2020). University–Community Partnerships for Promoting Social Responsibility in Higher Education. Leeds: Emerald Publishing, 275 p. URL: <https://www.emerald.com/insight/publication/doi/10.1108/S2055-364120200000023>.

REFERENCES

1. Analiz potreb u mistseviy statystytsi. (2020) Decentralization in Ukraine [Analysis of Needs in Local Statistics]. Retrieved from: https://decentralization.ua/uploads/library/file/943/АНАЛІЗ_ПОТРЕБ_У_МІСЦЕВИЙ_СТАТИСТИЦІ.pdf [in Ukrainian].

2. Diialnist donorskykh ta mizhnarodnykh orhanizatsii v Ukraini u 2022–2024 rokakh [Activities of Donor and International Organizations in Ukraine, 2022–2024]. Retrieved from: <https://home.ednannia.ua/analytics/data-catalog/357> [in Ukrainian].

3. Kontseptsiia vprovadzhennia ta rozvytku mistsevoi statystyky v Ukraini: prezentovano osnovni polozhennia [The Concept of Implementation and Development of Local Statistics in Ukraine: Key Provisions Presented]. Retrieved from: <https://decentralization.ua/news/18616> [in Ukrainian].

4. **Nesterova, M.** (2024). Transformatsiini protsesy v suchasnomu suspilstvi ta sotsialni innovatsii [Transformational Processes in Modern Society and Social Innovations]. *Proceedings of the VII International Conference of Higher Education Students and Young Scientists "Methodology and Technology of Modern Philosophical Cognition"* (Odesa, May 23–24, 2024), The state institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky», pp. 22–24 [in Ukrainian].

5. **Nesterova, M., Atnazheva, L., & Zamozhskyi, A.** (2023) Sotsialni innovatsii ta upravlinnia riznomanittiam u spivpratsi universytetiv ta hromad [Social Innovations and Diversity Management in University and Community Cooperation]. *Vyscha osvita Ukrainy*. № 1, pp. 47–53 [in Ukrainian].
6. **Nesterova, M., & Orzhel, O.** (2023). Sotsialna inklyuziia yak chynnyk uspishnoi spivpratsi universytetiv ta hromad [Social Inclusion as a Factor in Successful Cooperation between Universities and Communities]. *Vyscha osvita Ukrainy*, 3 (90). pp. 43–52. DOI: 10.32782/NPU-VOU.2023.3(90).06 [in Ukrainian].
7. Ukrainskyi instytut maibutnoho. (2023) Vplyv viiny na sotsialnu zghurtovanist ta rol universytetiv u pislivoiennii vidbudovi [The Impact of War on Social Cohesion and the Role of Universities in Post-War Reconstruction]. Kyiv: Ukrainian Institute for the Future. Retrieved from: <https://www.uifuture.org/publications/> [in Ukrainian].
8. **Ushkarenko, I., & Soloviov, A.** (2023) Sotsialni innovatsii u systemi staloho rozvytku [Social Innovations in the Sustainable Development System]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Seria: ekonomika ta upravlinnia*, (7). DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-03-05> [in Ukrainian].
9. European Union. European Pillar of Social Rights. (2017). *Official Journal of the European Union*, 13 December 2017, 428 p., pp. 10–15. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32017C1213%2801%29> [in English].
10. **Jordaan, M., & Jordaan, D.** (2020). The Role of Community Partners in the Development of Students' Social Responsibility: Insights from a South African Case Study. Leeds: Emerald Publishing. 123 p. Retrieved from: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/S2055-364120200000023006/full/html> [in English].
11. **Mulgan, G.** (2019). Social Innovation: How Societies Find New Ways to Solve Social Problems. Bristol: Policy Press. 324 p. [in English].
12. OECD. City Innovation in Utrecht, Netherlands. OECD Observatory of Public Sector Innovation. Retrieved from: <https://cities-innovation-oecd.com/cities/utrecht-nld/> [in English].
13. **Orzhel, O., & Nesterova, M.** (2022). The Case of REDU Project: Aligning Results with Displaced Universities' Needs and the Future of Ukraine. *International Scientific Journal of Universities and Leadership*. 42–55. 10.31874/2520-6702-2022-14-42-55 [in English].
14. **Sengupta, E., Blessinger, P., & Mahoney, C.** (2020). University–Community Partnerships for Promoting Social Responsibility in Higher Education. Leeds: Emerald Publishing, 275 p. Retrieved from: <https://www.emerald.com/insight/publication/doi/10.1108/S2055-364120200000023> [in English].